

מלחמת רמות גלעד ומות אחאב בה כדבר ה' (כ"ב, א-לח)

י.ט. סיפורנו והמשכו בספר דברי הימים (דהיי"ב י"ח-כ')

1. מאירוע השייך לתולדות אחאב לאירוע המסופר כחלק מתולדות יהושפט

ספר דברי הימים נכתב בראשית ימי בית שני בפחות יהודה שהייתה חלק מן האימפריה הפרסית. אנשי יהודה באותה תקופה ראו עצמם ממשיכייה של ממלכת יהודה בתקופת הבית הראשון, וחלמו על חידוש מלכות בית דוד. לפיכך מתרכז ספר זה, מאז סיפור פילוג הממלכה (דהיי"ב י'), בתיאור קורות ממלכת יהודה, והוא עוסק בהן בהרחבה יחסית לספר מלכים. קורות ממלכת ישראל מתוארות בדברי הימים רק כאשר אלו נוגעות במישרין לממלכת יהודה ומשפיעות עליה.

תיאור מלכות יהושפט משתרע בספר דהיי"ב על פני ארבעה פרקים שיש בהם מאה וארבעה פסוקים (דהיי"ב י"ז-כ'). בספר מלכים, לעומת זאת, מוקדשים למלכות יהושפט ביהודה אחד-עשר פסוקים בלבד (מל"א כ"ב, מא-נא). בנוסף, דמותו של יהושפט מופיעה בספר מלכים כדמות משנה בשני סיפורים גדולים השייכים לקורות ממלכת ישראל: בסיפורנו, שבו הוא יוצא למלחמת רמות גלעד ביחד עם אחאב, ובסיפור המלחמה במישע מלך מואב, שבו הוא יוצא למלחמה משותפת ביחד עם יורם בן אחאב (מל"ב ג').

הסיפור שאנו עוסקים בו, בספר מלכים א פרק כ"ב, חוזר במלואו בספר דברי הימים באחד מארבעת הפרקים המוקדשים לתיאור מלכות יהושפט – בפרק י"ח. הסיפור השני בספר מלכים שבו מעורב יהושפט – מל"ב ג' – לא נכלל בספר דברי הימים. משמעות הדבר היא, שמלחמת רמות גלעד נתפסת בספר דברי הימים כאירוע בעל חשיבות רבה לקורות יהושפט ולקורות ממלכת יהודה, מה שאין כן ביחס למלחמה במישע, שלתפיסת ספר דברי הימים אין לה השפעה או חשיבות לגבי קורות יהושפט וממלכתו.

ואכן בעיוננו הנוכחי ניווכח, שלשותפותו של יהושפט עם אחאב במלחמת רמות גלעד היו השלכות עמוקות ביחס ליהושפט. לא זו בלבד שבסיפור זה עצמו יהושפט כמעט משלם בחייו על יציאתו למלחמה, ובזעקתו הוא ניצל ברגע האחרון, אלא שלמלחמה המתוארת בסיפורנו ישנן בהמשך ספר דברי הימים תוצאות דרמטיות הנוגעות אך ליהושפט ולממלכת יהודה, והללו אינן מתוארות בספר מלכים.

לצורך שילוב סיפורנו בקורות מלכותו של יהושפט, משמיט ספר דברי הימים פרטים אחדים ומוסיף אחרים בעיקר בתחילת הסיפור ובסיומו, כדי להתאימו למסגרתו. ברם עיקרו של הסיפור מופיע בספר דברי הימים בהתאמה מילולית לסיפור בספר מלכים. אנו נציג בזאת רק את ההבדלים העיקריים המצויים בתחילת הסיפור ובסופו, הבדלים ההופכים את סיפורנו מאירוע השייך לתולדות אחאב לאירוע המסופר כחלק מתולדות יהושפט.

2. ההבדלים בין הסיפור במלכים למקבילו בדברי הימים

א. פתיחת הסיפור

מלכים	דברי הימים
א וַיֵּשְׁבוּ שְׁלֹשׁ שָׁנִים אֵין מִלְחָמָה בֵּין אָרָם וּבֵין יִשְׂרָאֵל. א	וַיְהִי לַיהוֹשֻׁפֵּט עֶשֶׂר וְכַבּוּד לָרֶב וַיִּתְחַתֵּן לְאַחָאָב. א
ב וַיְהִי בְשָׁנָה הַשְּׁלִישִׁית וַיֵּרָד יְהוֹשֻׁפֵּט מִלְּדָה יְהוּדָה ב	ב וַיֵּרָד לְקֶחֶץ שָׁנִים אֶל אַחָאָב לְשִׁמְרוֹן ב
ג וַיֵּאמֶר מִלְּדָה יִשְׂרָאֵל אֶל עֲבָדָיו : ג	ג וַיִּזְבַּח לוֹ אַחָאָב צֹאן וּבָקָר לָרֶב וְלָעֵם אֲשֶׁר עִמּוֹ ג
הִידְעַתֶּם כִּי לָנוּ רָמַת גִּלְעָד	וַיִּסִּיתֶהוּ לְעֵלוֹת אֶל רָמוֹת גִּלְעָד. ג
וַאֲנַחְנוּ מַחְשִׁים מִקַּחַת אֶתְּהָ מִיַּד מִלְּדָה אָרָם.	ד וַיֵּאמֶר אֶל יְהוֹשֻׁפֵּט ד
ד וַיֵּאמֶר אֶל יְהוֹשֻׁפֵּט	ד וַיֵּאמֶר אַחָאָב מִלְּדָה יִשְׂרָאֵל אֶל יְהוֹשֻׁפֵּט מִלְּדָה יְהוּדָה ד
הַתֵּלֶךְ אֶתִּי לְמִלְחָמָה רָמַת גִּלְעָד	הַתֵּלֶךְ עִמִּי רָמַת גִּלְעָד

פתיחת הסיפור בספר מלכים (פסוק א וראש פסוק ב) נועדה לקבוע את זמנו של האירוע המתואר ביחס למלחמות הקודמות בין ארם לישראל שסופר עליהן בפרק כ'. פתיחה זו איננה רלוונטית בספר דברי הימים, שהמלחמות הקודמות של אחאב כלל אינן מתוארות בו, ועל כן הושמטה. במקומה פותח הסיפור בדה"י בתיאור עושרו וכבודו של יהושפט וקשר החיתון שלו לאחאב (פסוק א), כרקע לירידתו של יהושפט לשומרון, כנראה לשם ביקור משפחתי-פוליטי.¹

אף את התייעצותו של אחאב עם עבדיו ביחס ליציאה למלחמה (פסוק ג במלכים), משמיט ספר דה"י, משום שאינה נוגעת ליהושפט, ומשום שלשם הבנת דברי אחאב הללו נחוץ להכיר את התחייבותו של בן-הדד שניתנה לו בפרק כ'.² במקום כל אותן השמטות, מאריך ספר דה"י בתיאור קבלת הפנים שערך אחאב ליהושפט (פסוק ב). לפני תיאור פנייתו של אחאב ליהושפט להצטרף אליו, מקדים ספר דה"י את משפט החיווי "וַיִּסְיֵהוּ לְעֹלֹת אֶל רָמֹת גִּלְעָד". בכך קובע מראש ספר דה"י את דעתו, כי שיתוף הפעולה העומד להתרחש בסיפורנו הוא בגדר עבירה או מעשה רע. הפועל 'להסית' במקרא בא בדרך כלל במשמעות של פיתוי לדבר עבירה או לפעולה שלילית.³

מכאן ואילך ועד קרוב לסיום הסיפור מקבילים שני הסיפורים מבחינה מילולית.⁴

ב. התקפת שרי הרכב הארמים על יהושפט

מלכים		דברי הימים	
לב	וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הָרְכָב אֶת יְהוֹשָׁפָט וְהָמָה אָמְרוּ:	לא	וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הָרְכָב אֶת יְהוֹשָׁפָט וְהָמָה אָמְרוּ:
	אֲדָ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הוּא		מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הוּא
	וַיִּסְרוּ עָלָיו לְהִלָּחֵם, וַיִּזְעַק יְהוֹשָׁפָט		וַיִּסְבּוּ עָלָיו לְהִלָּחֵם, וַיִּזְעַק יְהוֹשָׁפָט
	-----		וְה' עֲזָרוֹ וַיִּסְיֵהוּ אֶל-לְהִיִּם מִמֶּנּוּ.
לג	וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הָרְכָב כִּי לֹא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הוּא	לב	וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הָרְכָב כִּי לֹא הָיָה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל
	וַיִּשׁוּבוּ מֵאֲחֻרָיו.		וַיִּשְׁבּוּ מֵאֲחֻרָיו.

ההבדל המשמעותי בין שני הסיפורים הוא בתוספת המילים בסוף פסוק לא בדה"י "וַיְהִי עֲזָרוֹ וַיִּסְיֵהוּ אֶל-לְהִיִּם מִמֶּנּוּ". בספר מלכים אינך יודע לפרש את המילים "וַיִּזְעַק יְהוֹשָׁפָט" – האם הייתה זו זעקת פחד גרידא, או שזעק אל חייליו לעזרה, או שמא זעק אל ה' מצרתו. תוספת המילים שבספר דה"י מטה לפירוש האחרון: הייתה זו זעקה אל ה', והיא שגרמה לה' להצילו.⁵ וכיצד עזרו ה'? על ידי כך ש'הסית' את שרי הרכב ממנו (וראה הערה 3). בפועל התרחש הדבר בעקבות זעקתו, שכאשר נשמעה ראו שרי הרכב "כִּי לֹא הָיָה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל – וַיִּשְׁבּוּ מֵאֲחֻרָיו" (לב). כלומר ספר דה"י מציין כאן כי זעקתו של יהושפט גרמה להצלחתו בדרך של 'סיבתיות כפולה'.

¹ כך כנראה פירש בעל דה"י את מטרת ירידתו של יהושפט אל אחאב עוד בטרם נידונה בנייהם היציאה המשותפת למלחמה. אולם ראה דברינו בנושא זה בעיון המבוא ב בתת-סעיף ט ובהערה 12.

² כ', לד: "הַעָרִים אֲשֶׁר לָקַח אָבִי מֵאֵת אָבִיךָ – אֲשִׁיב". וראה בעיון המבוא ב בתת-סעיף ה.

³ רק פעמיים (מתוך שמונה-עשרה הופעות במקרא) מופיע הפועל 'להסית' במשמעות טכנית גרידא, ואחת מהן היא בסוף סיפורנו בנוסח שבדה"י י"ח, לא: "וַיִּזְעַק יְהוֹשָׁפָט וְה' עֲזָרוֹ וַיִּסְיֵהוּ אֶל-לְהִיִּם מִמֶּנּוּ". בתרגום השבעים (ובתרגומים עתיקים נוספים) קראו כאן 'ויסירם', וכך פירש כאן רלב"ג. ושמה הם פירשו ויסיתם – ויסיתם בחילוף תי"ו בטי"ת, ועל פי משמעות הפועל 'להסית' בלשון חכמים – לטלטל ולהניע (וכך אולי יש לפרש גם את ההופעה השנייה של הפועל במשמעות זו באיוב ל"ו טז "וְאֵף הַסִּיתָךְ מִפִּי צָר").

⁴ על הבדלי נוסח קלים בלשון ובסגנון, בהתאמה לאופיו הלשוני של ספר דברי הימים ולזמנו, ראה ספרו של אבא בנדויד 'מקבילות במקרא', עמודים 111–112. נציין כאן הבדל הנוגע לפתיחת הסיפור: בפסוקים א–ג בספר דה"י מופיע אחאב בשמו ארבע פעמים, בעוד שבספר מלכים אחאב נזכר לאורך כל הסיפור אך בכינוייו, מלבד פעם אחת שבה נזכר שמו בפסוק כ.

⁵ בהשפעת ספר דברי הימים פירשו חז"ל בדרך זו גם את זעקתו הסתומה של יהושפט בספר מלכים: ראה דברי חז"ל בתוספתא סוטה יב, ב שהובאו בסוף עיון יח: "ראוי היה ליהרג באותה שעה, אלא שמלמד שבשכר זעקה תלה לו הכתוב שבע שנים" וכך פירשו בספר מלכים רש"י ומלבי"ם (ואילו ר"י אברבנאל מתלבט אם זעק לה' או לאנשיו, ובעל המצודות מפרש שזעק לאנשיו לבוא לעזרו).

ג. סיום המלחמה

מלכים	דברי הימים
לה	ותעלה המלחמה ביום ההוא ומלך יהיה מעמד במקרה נכח ארם וימת בערב
לו	ותעלה המלחמה ביום ההוא ומלך יהיה מעמד במקרה נכח ארם וימת בערב ויצק דם המכה אל חיק הרקב. ויעבר הרנה במחנה כבא השמש לאמר: איש אל עירו ואיש אל ארצו.
לז	וימת המלך ויבוא שמרון, ויקברו את המלך בשמרון.
לח	וישטף את הרקב על ברכת שמרון, וילקו הכלבים את דמו והגנות רחצו, כדבר ה' אשר דבר.
	לד
	ותעל המלחמה ביום ההוא ומלך ישראל היה מעמד במקרה נכח ארם עד הערב וימת לעת בוא השמש.

	וישב יהושפט מלך יהודה אל ביתו בשלום לירושלם.
	י"ט, א

בתיאור סיום המלחמה ניכרים שלושה חסרונות בספר דה"י בהשוואה לספר מלכים, כשהראשון והשלישי קשורים זה בזה. ההשמטה הבולטת ביותר היא השמטת תיאור הבאתו של אחאב לקבורה בשומרון וביזיון דמו שנשטף לבריכת שומרון (פסוקים לו–לח במלכים). תיאור זה הושמט בדה"י כיוון שהוא נוגע לקורות אחאב בלבד. לשם הבנת משמעות הביזיון כעונש לאחאב – "כדבר ה' אשר דבר" – נחוצה ידיעת הפרקים כ"–כ"א שבספר מלכים, ופרקים אלו אינם מופיעים בדה"י. השמטה זו גררה גם את השמטת המילים שבסוף פסוק לה במלכים "ויצק דם המכה אל חיק הרקב" מספר דה"י, שכן מילים אלו משמשות רקע לתיאור הבא בהמשך של שטיפת הרכב מדמו של אחאב בבריכת שומרון.

תיאור פיזור הצבאות בספר מלכים – פסוק לו – אף הוא אינו מופיע בדה"י. תיאור זה משמש סיכום לגורל המלחמה על רמות גלעד (שלא השיגה את מטרתה אף שלא נפלו בה חללים), ועל כן הוא נוגע לקורות ממלכת ישראל. במקום פסוק זה מובא בספר דה"י פסוק א בפרק י"ט שאינו מופיע במלכים – "וישב יהושפט מלך יהודה אל ביתו בשלום לירושלם". שיבת יהושפט לירושלים בשלום היא העובדה המעניינת את ספר דה"י, והיא משמשת כהכנה ורקע למה שיסופר על יהושפט מיד בהמשך. מאידך, פסוק זה מתקשר לשוניית לנבואתו הראשונה של מיכיהו: "ישוּבו איש לביתו בשלום".

3. המשך הסיפור – ביקורת נבואית על יהושפט

הבדל משמעותי נוסף יש בין הסיפורים: בספר דברי הימים הסיפור אינו מסתיים עם סיום המלחמה, ויש בו פסקה שלמה נוספת הנוגעת אך ליהושפט, ועל כן אינה מופיעה בספר מלכים. פסקה זו ממשיכה עניינית וסגנונית את הפסוק החותם את תיאור המלחמה, ועל כן נביאנה ביחד עמו:⁶

י"ט, א	וישב יהושפט מלך יהודה אל ביתו בשלום לירושלם.
ב	ויצא אל פניו יהוא בן חנני החזה, ויאמר אל המלך יהושפט: הֲלָרָשָׁע לְעֹזֵר וּלְשֹׁנָי ה' תִּאָּהֵב? וּבְזֹאת עֲלִיךָ קֶצֶף מִלְּפָנֵי ה'.
ג	אָבֵל דְּבָרִים טוֹבִים נִמְצְאוּ עִמָּךְ. כִּי בַעֲרַת הָאֲשֵׁרוֹת מִן הָאָרֶץ וְהַכִּינֹת לְבָבְךָ לְדָרֶשׁ הָאֱלֹהִים.

⁶ המחלק הנוצרי פתח פרק חדש בפסוק זה, אך בחלוקת פרשות המסורה שייך פסוק זה לתיאור סיום המלחמה שלפני כן. ואכן נראה שפסוק זה מקביל לנאמר בספר מלכים ושאינו בספר דה"י "איש אל עירו ואיש אל ארצו". בחירתו של בעל ספר דברי הימים לסיים את תיאור המלחמה בשיבת יהושפט לירושלים, אינה נובעת רק מרצונו להתאים את הסיפור למסגרתו – לקורות יהושפט, אלא גם כדי להכין את הרקע לפסקה הבאה (י"ט, ב–ג) הנסמכת על פסוק זה. ואכן, הסמיכות העניינית והלשונית בין פסוק זה לפסקה הבאה אחריו הנוספת לסיפור, מצדיקה במידת מה את חלוקת הפרקים. נראה כי עדיף היה לצרף את שלושת הפסוקים הפותחים את פרק י"ט לפרק י"ח.

יהוא בן חנני⁷ מקבל את פני יהושפט ופונה אליו בדברי ביקורת. יש לשים לב לתוכן התוכחה הזו. אין הנביא מטיח ביהושפט: 'מדוע פעלת בניגוד לדבר ה' בפי נביאו מיכיהו בן ימלה, ויצאת למלחמה שהנביא התנגד לה'. על טענה מעין זו הרי יכול היה יהושפט לענות: 'שני נביאים שאינני מכיר אמרו דבר והיפוכו, ולא ידעתי מי מהם הוא נביא אמת ומי נביא שקר'.⁸

טענתו של יהוא בן חנני כנגד יהושפט היא טענה יסודית, מוסרית, והיא נוגעת במהות מדיניותו: ההתקרבות הרבה לבית אחאב, והנכונות לסייע בידי מלך רשע זה במלחמתו – אלו מנוגדות לרצון ה' ועל כן זכות לביקורת נבואית בוטה. הכרה זו הנדרשת מיהושפט, כי אחאב הוא רשע ושונא ה', הייתה אמורה להביאו להכרעה בין נבואת צדקיה לנבואת מיכיהו ולהכרה כי נבואת מיכיהו היא דבר ה'.⁹ התעלמותו של יהושפט משיקול זה נובעת מנטיית לבו ומנגיעתו האישית לממש את מדיניותו שיתוף הפעולה ואת יחסי השלום שלו עם ממלכת ישראל ('וַיִּשְׁלַם יְהוֹשָׁפָט עִם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל' – מל"א כ"ב, מה), בלא להבחין מה טיבו של העומד בראשה.¹⁰

בעיון הקודם, בסעיפים 4–6, הראינו כי גם מתוך הסיפור במלכים עולה ביקורת מרומזת כלפי יהושפט, על כך שלא הכריע בין שתי הנבואות על פי אמות מידה מוסריות ואחרות. בסעיף 7 שם הבאנו את דבריהם של חז"ל בתוספתא סוטה, המוצאים במאורעות המתוארים עצמם ביקורת על יציאתו של יהושפט למלחמה עם אחאב:

כיוון שהלך יהושפט מלך יהודה עם אחאב מלך ישראל לרמות גלעד, נגזרה גזירה על יהושפט ליהרג... ראוי היה ליהרג באותה שעה.

ושים לב: לו היה יהושפט נהרג באותה שעה בידי שרי הרכב של מלך ארם, היה מוצא את מותו בתור אחאב, כנאמר: "וַיְהִי כְּרֵאוֹת שָׂרֵי הָרֶכֶב אֶת יְהוֹשָׁפָט, וְהָמָּה אָמְרוּ: אֵךְ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הוּא, וַיִּסְרוּ עָלָיו לְהַלְחֵם" (כ"ב, לב). סיטואציה זו שבה יהושפט כמעט נהרג כאחאב, ממחישה כי מהות חטאו אכן הייתה בהתחברותו לרשע. העוזר לרשע ומגלה אהבה לשונאי ה' – נידון להיענש בעונשו של הרשע שאליו התחבר.¹¹

אלא שבזעקתו ביטא יהושפט חרטה על מעשהו וכך ניצלו חייו. ואף על פי כן, לא נפטר יהושפט מכל ביקורת ועונש. עם שובו בשלום לירושלים, חשף בפניו הנביא את הביקורת על מעשהו וגם גזר עליו קצף (- עונש), שעתיד להינתן לו ברחמים. ועל כך נדון בסעיף הבא.

⁷ נביא זה פעל גם בישראל, וניבא על סופו של בית בעשא – מל"א ט"ז, א–ד ושם פסוק ז. אפשר שחנני שניבא כנגד אסא אבי יהושפט (דהיי"ב ט"ז, ז–ט) הוא אביו של יהוא.

⁸ ראה בעיון הקודם סעיף 4.

⁹ ראה בעיון הקודם סעיף 5.

¹⁰ ראה בעיון הקודם סעיף 6.

¹¹ אף לאחר התוכחה ליהושפט ואף לאחר שנענש על 'עזרתו לרשע', אין הוא נמנע משיתוף פעולה נוסף עם בית אחאב:

דהיי"ב כ', לה וְאַחֲרֵי כֵן (- אחר הניצחון על עמי עבר הירדן המזרחי)

אֶתְחַבֵּר יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה עִם אֶחָזְיָה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל
הוא הרשיע לעשות.

לו וַיְחַבְּרֵהוּ עִמּוֹ לַעֲשׂוֹת אֲנִיּוֹת לְלֶכֶת תַּרְשִׁישׁ
וַיַּעֲשׂוּ אֲנִיּוֹת בְּעֶצְיוֹן גָּבֵר.

מסתבר שיהושפט הורה היתר לעצמו לעשות כן, משום ששיתוף הפעולה נעשה בממלכת יהודה (בעציון גבר היא אילת), לרווחתם של יהושפט עצמו וממלכתו, בתחום הכלכלי בלבד. ואף על פי כן נאמר שם בהמשך:

לו וַיִּתְּנָבֵא אֱלִיעֶזֶר בֶּן דָּדָהוּ מִמְרָשָׁה עַל יְהוֹשָׁפָט לֵאמֹר:
כְּהַתְּחַבֵּרְךָ עִם אֶחָזְיָהוּ פֹרֵץ ה' אֶת מַעֲשֵׂיךָ
וַיִּשְׁבְּרוּ אֲנִיּוֹת וְלֹא עָצְרוּ לְלֶכֶת אֶל תַּרְשִׁישׁ.

והנה, בספר מלכים מסופר על שיתוף פעולה נוסף של יהושפט עם בית אחאב, מאוחר אף לזה שעם אחזיהו: יציאה משותפת למלחמה באויב של יהורם בן אחאב – מל"ב ג', ושם אין נשמעת כל ביקורת על יהושפט. וכבר הפנינו בעיון הקודם הערה 27 למה שכתבנו בספר 'פרקי אלישע' על כך. וראה גם את חלקה השני של הערה 15 להלן.

4. ה'קצף' על יהושפט

בדברי תוכחתו ליהושפט על שעזר לרשע מוסיף יהוא בן חנני :

ב וּבִזְאֵת עֲלִידָה קֶצֶף מְלִפְנֵי ה' .
ג אֲבָל דְּבָרִים טוֹבִים נִמְצְאוּ עִמָּךְ...

מהו אותו 'קצף' אשר נגזר על יהושפט מלפני ה', ומהי השפעתם של 'הדברים הטובים' שנמצאו ביהושפט על ריכוך אותו קצף?

רלב"ג מפרש דברים אלו ביחס למה שכבר אירע ליהושפט לפני כן :

מפני שבא לעזור לרשע, והוא אחאב, היה עליו קצף מאת ה' להביא עליו שרי הרכב אשר למלך ארם להמיתו. אך הצילו ה' יתברך, כי נמצאו עמו דברים טובים.¹²

ובכן, אומר לו הנביא : לא הייתה זו טעות בעלמא כשהתקיפו שרי הרכב הארמים ורצו להרגך, טעות אשר נמנעה במקרה ברגע האחרון, אלא לאירוע כולו קיימת סיבה א-לוהית : ההתקפה עליך הייתה 'קצף מלפני ה'', ו'שובם מאחריך' היה גילוי רחמיו של ה' עליך מפני הדברים הטובים שנמצאו עמך.¹³

נמצא כי על פי פירוש זה, יהוא בן חנני יצא לקדם את פניו של יהושפט כדי לפרש לו את משמעות ההתרחשות שאירעה ברמות גלעד.

אולם לא כך מפרש בעל המצודות את דברי יהוא בן חנני, אלא הוא מפרשם ביחס לעתיד :

ובעבור זאת יש עליך – משמע : בשעה זו קצף מה'...

אבל מכל מקום לא יעזבך כי נמצאו עמך דברים טובים המגינים עליך.

לפי דבריו בא יהוא בן חנני לבשר ליהושפט על עונש שעתיד לבוא עליו בגלל שעזר לאחאב, אלא שעונש זה יבוא מאת ה' ברחמים בזכות מעשיו הטובים שיגנו עליו.

נדמה כי קריאתו של בעל המצודות היא הקריאה הפשוטה והמסתברת. אלא שפירוש זה מחייב למצוא את התגשמות נבואת יהוא בהמשך תיאור קורותיו של יהושפט. ואכן, בהמשיכנו לקרוא את דברי ימי יהושפט בספר דברי הימים אנו מגלים מהו אותו קצף העטוף ברחמים שאליו רומז החוזה.

לאחר ששמע יהושפט את דברי התוכחה מפי יהוא בן חנני החוזה לא ענה דבר. נראה כי תשובתו מתבטאת במעשים : בפסוקים ד–יא שבהמשך פרק י"ט מסופר בפרוטרוט כיצד פעל יהושפט ברחבי ממלכתו להשיב את ישראל אל ה' א-לוהי אבותיהם : הוא העמיד שופטים בכל הארץ והנחה אותם לשפוט את העם בצדק וביראת א-לוהים, ולדון את דיני התורה "בין דם לדם, בין תורה למצוה לחקים ולמשפטים, והזהרתם אתם, ולא אשמו לה' והיה קצף עליכם ועל אחיכם" (י). יהושפט מסיים את נאומו לשופטים באומרו (יא) : "חזקו ועשו ויהי ה' עם הטוב".¹⁴

והנה, הפרק הבא מיד בסמוך לתיאור המעשים הללו, פרק כ', נפתח במילים "ויהי אַחֲרַי כן...", והכוונה : אחר תוכחת יהוא בן חנני ליהושפט ואחר מאמציו של יהושפט להוסיף ולחזק את הדברים הטובים שנמצאו בו. ובכן, "אַחֲרַי כן" התרגשה צרה גדולה על יהושפט ועל עמו :

¹² נראה שכך פירש גם מלבי"ם : "ובזאת עליך קצף – והיה קטרוג עליך שתיפול בחרב".

¹³ פירוש זה להתרחשות ברמות גלעד, הוא כפי שפירשהו חז"ל בתוספתא סוטה שהובאה בסוף הסעיף הקודם. אלא שהם פירשו שהצלת יהושפט הייתה בזכות זעקתו, ואילו יהוא בן חנני פירש שזו הייתה בזכות הדברים הטובים שהיו ביהושפט לפני כן, ואין סתירה בין הדברים.

¹⁴ בכך מוסיף יהושפט על הדברים הטובים שנמצאו עמו בעבר, ומקווה שמעשיו החדשים יקלו עוד יותר את הקצף שעתיד לבוא עליו, ואולי אף יבטלוהו כליל. בין נאום התוכחה של יהוא בן חנני לנאום ההדרכה שמדריך יהושפט את שופטי ישראל קיימת זיקה לשונית בולטת : "ובזאת עליך קצף מלפני ה'" – "ולא אשמו לה' והיה קצף עליכם ועל אחיכם"; "אבל דברים טובים נמצאו עמך" – "ויהי ה' עם הטוב".

כ', א ... בָּאוּ בְּנֵי מוֹאָב¹⁵ וּבְנֵי עַמּוֹן¹⁶ וְעַמֵּיהֶם מִהָעַמּוֹנִים¹⁷
עַל יְהוֹשֻׁפֵט לְמַלְחָמָה.

ב וּבָאוּ וַיִּגִּידוּ לַיהוֹשֻׁפֵט לְאָמַר: בָּא עֲלֵיךָ הַמּוֹן רָב
מֵעֵבֶר לָיִם (-הַמַּלְחָמָה) מֵאֶרֶם¹⁸, וְהֵנִים בְּחֻצוֹן תִּמְרָה הִיא עֵין גְּדִי.

על גודל הסכנה בהתאחדות זו של עמים אחדים בעבר הירדן המזרחי למלחמה ביהודה אנו למדים מתגובתם של יהושפט ושל אנשי יהודה:

ג וַיֵּרָא, וַיִּתֵּן יְהוֹשֻׁפֵט אֶת פְּנָיו לְדְרוֹשׁ לַה'
וַיִּקְרָא צוֹם עַל כָּל יְהוּדָה.

ד וַיִּקְבְּצוּ יְהוּדָה לְבִקֵּשׁ מֵה', גַּם מִכָּל עָרֵי יְהוּדָה בָּאוּ לְבִקֵּשׁ אֶת ה'.

במעמד זה של התכנסות 'קהל יהודה' לפני בית ה', נושא יהושפט תפילה נרגשת לה'. הנה כמה פסוקים מתפילתו:

י ... הִנֵּה בְנֵי עַמּוֹן וּמוֹאָב וְהָרָשָׁעִים

אֲשֶׁר לֹא נָתַתָּה לְיִשְׂרָאֵל לְבוֹא בָהֶם בְּבֹאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם, כִּי סָרוּ מֵעֲלֵיהֶם וְלֹא הִשְׁמִידוּם.¹⁹

יב וְהִנֵּה הֵם גִּמְלִים עָלֵינוּ לְבוֹא לְגַרְשָׁנוּ מִיִּרְשָׁתְךָ אֲשֶׁר הוֹרַשְׁתָּנוּ.

יג אֶ-לֵהִינֵנוּ! הֲלֹא תִשְׁפֹּט בָּם, כִּי אֵין בָּנוּ כֹחַ לְפָנֵי הַמּוֹן הַרָב הַזֶּה הַבָּא עָלֵינוּ

וְאֲנַחְנוּ לֹא נִדְעֵה מַה נַּעֲשֶׂה כִּי עֲלֵיךָ עֵינֵינוּ.

ניכר מתפילתו של יהושפט ומתיאור המעמד כולו, כי עם יהודה היו בצרה גדולה באותה שעה.²⁰ וכך מסיים הכתוב את תיאור תפילתו של יהושפט:

יג וְכָל יְהוּדָה עֹמְדִים לְפָנֵי ה', גַּם טָפְסִים נְשִׂיָהִם וּבְנֵיהֶם.

נראה אפוא כי זו הצרה שעל בואה רמז יהוא בן חנני בדבריו ליהושפט (י"ט, ב) "וּבָזֹאת עֲלֵיךָ קֶצֶף מִלְפָּנֵי ה'".

¹⁵ המואבים, שהיו תחת שלטון ממלכת ישראל עד לאחרונה, מרדו בישראל מיד לאחר מות אחאב, כנאמר בפסוק הפותח את מלכים ב (א'), (א): "וַיִּפְשַׁע מוֹאָב בְּיִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי מוֹת אַחָאָב". לפיכך יכלו המואבים להשתתף בקואליציה זו שפעלה נגד יהושפט, בן ברייתם של אחאב ובניו. נמצא כי בשותפותו של יהושפט עם אחאב במלחמת רמות גלעד, גרם בעקיפין למות אחאב ולמרד מואב בישראל, ובכך הביא יהושפט את התקפת המואבים על עצמו ועל ממלכתו, והרי זו השתלשלות פוליטית טבעית של עונש שבא על יהושפט מתוך חטאו.

עוד יש להעיר, כי המלחמה הזאת המתוארת בפרק כ' מבארת את הטעם לשותפותו של יהושפט במלחמה עם יורם בן אחאב כנגד מישע מלך מואב: זהו אינטרס מובהק של יהושפט להכניע את המואבים ולהענישם על יציאתם למלחמה נגדו, ועל כן אין כל ביקורת נבואית על שותפותו זו עם יורם בן אחאב. (טעם זה יש להוסיף על מה שכתבנו ב'פרקי אלישע' עמודים 112-113, ותוספת זו משנה במידת מה את אופי ההסבר שניתן שם להסכמת הנבואה עם צעדו של יהושפט).

¹⁶ בניגוד לידעות הנמסרות במקרא על שעבודם של האדומים ליהודה בעת הזו ושל המואבים לישראל עד לאותה עת, אין ידיעות על מצבם של בני עמון. אפשר כי היו חופשים משעבוד, ועל כן השתתפו במלחמה זו נגד יהודה.

¹⁷ מפרשים קדמונים וחדשים מציעים לקרוא כאן בשיכול אותיות 'המעונים' (שהרי בני עמון נזכרו בפסוק לפני כן). המעונים נזכרים כמה פעמים במקרא החל מספר שופטים (י', יב). עם זה ישב בסביבות העיר מעון, היא מְעַן בימינו (ואין להחליפה בעמון). אזור ההתיישבות שלהם הוא במזרחה ובאמצעה של ארץ אדום. אין הם אדומים, שהרי הללו משועבדים היו באותה העת ליהודה, אלא שבט ערבי של רועי צאן, ובהמשך פרק כ' הם מכונים כמה פעמים בני 'הר שעיר'.

¹⁸ אין הכוונה לממלכת ארם, שאינה עניין למלחמה זו ואינה נזכרת כלל בהמשך הפרק. בכתב יד עברי של המקרא מימי הביניים מופיעה כאן הגרסה 'מאדם', ובמל"ב ט"ז, ו בא חילוף בין הכתיב 'ארמים' לקרי 'אֲדָמִים'.

¹⁹ כוונת יהושפט למואב ולבני עמון (ראה דברים ב', ט ושם פסוקים יז-יט). על המעונים היושבים בהר שעיר (ראה הערה 17) לא נצטוו בני ישראל. הם אמנם נצטוו על האדומים היושבים בהר שעיר (דברים ב', ד-ח), אך נראה שאדום, המשועבדת ליהודה באותם ימים, לא השתתפה במלחמה זו.

²⁰ באותם ימים, לאחר מות אחאב ונסיגת צבא ישראל מעל רמות גלעד בבושת פנים, לא הייתה ליהושפט כל אפשרות לצפות לעזרת ממלכת ישראל. אפשר שבאותו זמן כבר שכב אחזיה בן אחאב על מיטת חוליו (מל"ב א') ולא יכול היה לסייע ליהושפט. ועל כן מסיים יהושפט את תפילתו במילים "וְאֲנַחְנוּ לֹא נִדְעֵה מַה נַּעֲשֶׂה, כִּי עֲלֵיךָ עֵינֵינוּ"

5. "דְּבָרִים טוֹבִים נִמְצְאוּ עִמָּךְ"

עתה עלינו להמשיך ולהיווכח כיצד לא עזב ה' את יהושפט בצרתו מפני הדברים הטובים שנמצאו בו. והנה, מתוך המעמד הציבורי המרגש הזה בבית ה', בוקע ועולה דבר ה':

יד וַיִּחְזִיאֵל בֶּן זְכַרְיָהוּ בֶן בְּנֵיהָ בֶן יַעֲיָאֵל בֶּן מִתְנַנְיָה הַלְוִי מִן בְּנֵי אֶסְרָף הַיְתָה עָלָיו רוּחַ ה' בְּתוֹךְ הַקֶּהֶל.
טו וַיֹּאמֶר: הַקְשִׁיבוּ כָל יְהוּדָה וַיִּשְׁבִּי יְרוּשָׁלַם וְהַמְלִךְ יְהוֹשָׁפָט כֹּה אָמַר ה' לְכֶם: אַתֶּם אֵל תִּירָאוּ וְאֵל תַּחֲתוּ מִפְּנֵי הַהֶמוֹן הַרְבֵּה הַזֶּה כִּי לֹא לְכֶם הַמְלָחְמָה, כִּי לֹא-לֵהִימ.
טז מְחַר רְדוּ עֲלֵיהֶם, הִנֵּם עֹלִים בְּמַעַלְה הַצִּיץ וּמִצְאֲתֶם אַתֶּם בְּסוּף הַנַּחֲל פְּנֵי מִדְבַר יְרוּשָׁלַם.
יז לֹא לְכֶם לְהִלָּחֵם בְּזֹאת הַתִּנְצְבוּ עִמָּדוּ וְרָאוּ אֶת יְשׁוּעַת ה' עִמָּכֶם יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם אֵל תִּירָאוּ וְאֵל תַּחֲתוּ, מְחַר צֹאוּ לִפְנֵיהֶם, וְהִי עִמָּכֶם!

על בשורת ההצלה והישועה שתבוא מאת ה' מגיבים יהושפט וכל יהודה בהשתחווייה לה' (פסוק יח) והלוויים קמו להלל לה' בקול גדול (יט).

אמנם נבואת יחזיאל בן זכריהו מבטיחה הצלה מן האויבים, הצלה שאינה מצריכה את יהושפט ואת עמו להילחם (כאמור בסוף פסוק טו ובראש פסוק יז המצוטטים לעיל),²¹ אך בכל זאת העמידה נבואה זו את יהושפט ואת עם יהודה במבחן: אין הנבואה מפרשת כיצד תתרחש הישועה הא-לוהית ללא מלחמה. ועל רקע ההבטחה הסתומה הזאת, נדרש יהושפט לוותר על גובהה של ירושלים ועל חומותיה הבעורות, לרדת אל אויביו העולים אליו במעלה הציץ במדבר יהודה, ושם לפוגשם.²² כנגד הוראה זו ניתן היה לטעון לכאורה, כי אם ממילא "לֹא לְכֶם לְהִלָּחֵם בְּזֹאת", מה צורך יש ביציאה מחוץ לירושלים? הרי בכך מסכן יהושפט את צבאו להתקפת האויב בשטח פתוח. טענה זו, לו הייתה נטענת, הייתה מגלה כי יהושפט אינו מאמין בנבואה בלב שלם.

אף כשיצא יהושפט לקראת אויביו כפי שנצטווה בנבואה, יכול היה לעשות זאת בלב חצוי, מתוך פקפוק בהצלחתו של צעד מסוכן זה. אף כך, היה מגלה יחס שאינו חד-משמעי אל הנבואה.

אולם יהושפט מאמין בנבואה בכל לבו, והוא פועל כדי להדביק באמונתו זו אף את בני עמו. לא זו בלבד שבפועל (כ) "וַיִּשְׁפְּימוּ בְּבִקְרָא וַיִּצְאוּ לְמִדְבַר תְּקוּעֵי", אלא שיציאה זו מלווה בדברי החיזוק הללו של יהושפט:

כ וּבְצִאֲתֶם עִמָּד יְהוֹשָׁפָט וַיֹּאמֶר:
שְׁמַעוּנִי יְהוּדָה וַיִּשְׁבִּי יְרוּשָׁלַם:
הֲאֵמִינוּ בְּה' אֵל-לְהִיכֶם וְתִאֲמַנּוּ
הֲאֵמִינוּ בְּנִבְיָאֵיו וְהִצְלִיחוּ.

ולא נחה דעתו של יהושפט ולא הסתפק, לא בהיענות המעשית לדברי ה', ולא בהזרכתו את עם יהודה המלווה את מעשה היציאה למדבר, עד שהוסיף גם זאת:

כא וַיִּזְעַץ אֶל הָעָם, וַיַּעֲמֵד מְשָׁרְרִים לְה' וּמַהֲלָלִים לְהַדְרִית קֹדֶשׁ בְּצֵאת לִפְנֵי הַחֲלוּץ וְאִמְרִים:
הוֹדוּ לַה', כִּי לְעוֹלָם חֲסָדוֹ.²³

²¹ דברי הנבואה הללו מזכירים את דברי משה על שפת ים סוף (שמות י"ד, יג-יד) "אֵל תִּירָאוּ, הַתִּנְצְבוּ וְרָאוּ אֶת יְשׁוּעַת ה' אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לְכֶם... ה' יִלָּחֵם לְכֶם וְאַתֶּם תַּחֲרִישׁוּ".

²² בדומה לכך, אף הנבואה שניתנה לאחאב על ניצחונו על ארם הצרים על שומרון (מל"א כ', יג-יד) הותנתה בכך שאחאב יאמין בדבר ה' בפי הנביא, ויהיה מוכן לאסור את המלחמה על ארם בכך שיצא מחוץ לחומות שומרון לתקוף את אויביו בשדה הפתוח. ראה בסדרת העיונים לפרק כ', עיון ד סעיפים 1-3, וכן סעיף 5 שם.

²³ פסוק זה הוא עיקרו של ההלל (הוא פותח את הלל הגדול – תהילים קל"ו, א, וחותר את הלל המצרי – שם קי"ח, א ושם כט). על ביאורם של חז"ל להשמטת המילים 'כי טוב' מן הפסוק בדברי הימים נעמוד בנספח לעיון זה.

אמירת הלל על נס הצלה שעוד לא התרחש, נדמה שלא מצאנו בשום מקום אחר במקרא. היציאה אל האויבים ב"רָנָה וְתִהְיֶה" (פסוק כב), כשאת חיל החלוץ מקדימים המשוררים, המהללים את ה' על הישועה שעוד לא נעשתה – היא הביטוי העילאי ביותר לאמונתו של יהושפט ולאמונת עמו בדבר ה' בפי שלוחו.²⁴ זוהי נקודת הגובה של הסיפור, גילוי של שיא האמונה בה' ובדברו בפי נביאו. לא ייפלא אפוא שזו עצמה גם נקודת הישועה:

כב **וּבַעַת הַחֲלוּ בְרָנָה וְתִהְיֶה נֶתַן ה' מֵאֲרָבִים עַל בְּנֵי עַמּוֹן מוֹאָב וְהָרָ שְׁעִיר הַבָּאִים לַיהוּדָה וַיִּנְגְּפוּ.**
 כג **וַיַּעֲמְדוּ בְנֵי עַמּוֹן וּמוֹאָב עַל יְשָׁבֵי הָרָ שְׁעִיר לְהַחֲרִים וּלְהַשְׁמִיד
 וּכְכֹלֹתָם בְּיוֹשָׁבֵי שְׁעִיר עָזְרוּ אִישׁ בְּרֵעֵהוּ לְמִשְׁחִית.**
 כד **וַיהוּדָה בָּא עַל הַמִּצְפָּה לַמִּדְבָּר
 וַיִּפְנֶה אֶל הַהַמּוֹן וְהָנֶס פְּגָרִים נִפְלִים אֲרָצָה וְאִין פְּלִיטָה.²⁵**

הנה כי כן, מלחמה זו מכילה הן את הקצף על יהושפט והן את הרחמים הממתקים את העונש, ובעצם מבטלים אותו והופכים את הצרה לרווחה ואת האפלה לאור גדול.

לידברים הטובים שנמצאו ביהושפט בעברו, ושבזכותם ניצל מן הקצף (י"ט, ב-ג), נוספו עוד 'דברים טובים': ראשית, המעשים שעשה יהושפט לאחר תוכחתו של יהוא בן חנני, כשמינה שופטים בכל יהודה (י"ט, ד-יא), ושנית, המעשים שעשה יהושפט באירוע זה עצמו: תפילתו הנרגשת בבית ה' בשעת המצוקה; האמונה הגדולה שהאמין בדבר ה' בפי נביאו והמעשים הנגזרים מאמונתו זו.²⁶

בזכות 'הדברים הטובים' הללו זכה יהושפט לא רק להינצל מן הסכנה, אלא להפוך את הצרה והיגון שבתחילת האירוע לרווחה ולשמחה בסופו:

כז **וַיֵּשְׁבוּ כָּל אִישׁ יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם וַיהוֹשֻׁפֵט בְּרֵאשֵׁם לְשׁוּב אֶל יְרוּשָׁלַם בְּשִׁמְחָה
 כִּי שָׁמְחָם ה' מֵאוֹיְבֵיהֶם.**

²⁴ התנהגותו המופלאה הזאת של יהושפט לאחר שנודעה לו הנבואה מפי יחזיאל בן זכריהו, מהווה תיקון ברור וגלוי לעין של חטאו במלחמת רמות גלעד. שם אחאב ויהושפט לא האמינו לדבר ה' מפי נביא האמת מיכיהו בן ימלה ועשו ההיפך מדבריו, ואילו במקומנו מעמיד אותו נביא אחר במבחן של אמונה בדבר ה'. והנה, לא זו בלבד שיהושפט עמד במבחן זה בהצלחה באופן מופלא ביותר, אלא שהוא משמיע לקח, הנראה כי נלמד מן הכישלון במלחמת רמות גלעד:

כ **הָאֲמִינוּ בְּה' אֱלֹהֵיכֶם וְתִאֲמַנּוּ, הָאֲמִינוּ בְּנִבְיָאֵינוּ וְהִצִּילֵנוּ.**

וכך אומר ר"י אברבנאל בפירושו למל"א כ"ב, מא-נא (לאחר שהוא מביא את תמצית הסיפור על מלחמת יהושפט בפרק כ' בספר דברי הימים ואת הפסוק המצוטט בזאת): "ואחשוב שאמר זה בעבור מה שראה שלא האמין אחאב בנבואת מיכה ולא הצליח במעשיו" אלא שעל פי דברינו בעיון הקודם, לא רק כלפי אחאב יש להשמיע ביקורת זו, אלא גם כלפי יהושפט עצמו: אף יהושפט הסתפק בנבואת מיכיהו ופעל בניגוד לה, ואף הוא לא הצליח במעשיו. כאן, בסיפור שבדברי הימים, תיקן יהושפט את חטאו וזכה להצלחה.

²⁵ כיצד התרחשה הישועה בפועל? עמד על כך ד"ר צבי אילן ז"ל במאמרו 'קרב יהושפט כנגד בעלי הברית שמעבר לים המלח' (בית מקרא נג, טבת-אדר ב תשל"ג, עמודים 205-211). הוא דן שם ברקע הגיאוגרפי של מלחמה זו, שהוא חשוב ביותר להבנתה. וכך הוא כותב על 'המארבים' המוזכרים בפסוק כב (עמודים 210-211 שם):

הסקר הארכיאולוגי גילה מצדי הדרך (-) דרך עתיקה העולה מעין גדי לתקוע, והיא הדרך שלדעת המחבר עלו בה אויבי יהודה) מספר רב של שרידים עתיקים, בהם מצדים ומצודות מן התקופה הישראלית...

המצדים הוקמו בדרך כלל במקומות שבהם הגבילה הטופוגרפיה את אפשרויות המעבר... למצדים הישראלים נועד תפקיד של התראה וגילוי ממרחק, והיה באפשרותם להציב מארבים למנסים לעבור בדרך, או לעקוף קטע מסוים בה, כדי לחדור למדבר יהודה... באזור זה הניחו הישראלים מארבים לצבא הפלישה... מכות שהנחיתו המארבים הישראלים בהפתעה לכוח הפולש, גרמו לחשדות הדדיים ולסכסוך פנימי במחנם. בעקבות זאת הושג הניצחון הישראלי.

הסבר זה אין בו כל ניגוד לתיאור המקראי: 'מארבים' הוא מונח צבאי המתייחס לכוח צבאי אנושי (השווה: שופטים ט', כה; יהושע ח', ב). באמור הכתוב (בפסוק כב) "נֶתַן ה' מֵאֲרָבִים עַל בְּנֵי עַמּוֹן..." אין כוונתו אפוא לתאר אירוע נסי החורג מגדרי הטבע, אלא לתאר כיצד פעלה ההשגחה הא-לוהית הנסתרת במסגרת הטבע הפועל כדרכו: ה' נתן בלבם של אויבי ישראל לעלות ליהודה בדרך קשה, אולם דרכם נחסמה בהפתעה באמצעות 'מארבים'. 'מארבים' אלו, שהיו מסתתרים לאורך הדרך, לא זו בלבד שהצליחו במשימתם להפתיע את האויב בעלייתו הקשה, אלא שגרמו להתפוררות פנימית בין בעלי הברית, עד שבבוא יהושפט לשם, מצאם פגרים מתים. התרחשות זאת, אף שהיא במסגרת עולם הנוהג כמנהגו ואין בה שינוי סדרי הטבע, חורגת מן הרגיל, והסתברותה נמוכה. בייחוד באירועים מעין אלו מתגלה יד ה', מה עוד שהאירוע נודע מראש מפי נביא ה'.

²⁶ מעשים אלו הם: עצם נכונותו לצאת אל אויביו, ולא להסתגר בין חומות ירושלים; הליווי של היציאה אל אויביו בדברי חיזוק לעם "הָאֲמִינוּ בְּנִבְיָאֵינוּ וְהִצִּילֵנוּ"; העמדת משוררים המהללים את ה' על חסדו, עוד בטרם נודעה הישועה.

כח וַיָּבֹאוּ יְרוּשָׁלַם בְּנִבְלִים וּבְכִזְרוֹת וּבְחֻצְרוֹת אֶל בַּיִת ה'.

מבית ה' – מן התפילה הנרגשת שנערכה בו ומן הנבואה שנשמעה בו – יצאו יהושפט ועמו אל הבלתי נודע, ואל בית ה' שבו בשמחה.

על 'קצף מלפני ה'' מעין זה שבסיפורנו ניבא הנביא:

ישעיהו נ"ד, ח בְּשִׁיפֵי קִצְף הַסְּתִיפִי כְּנִי רָגַע מִמֶּנִּי
וּבְחֻסְדֵי עוֹלָם רַחֲמֵיךָ, אָמַר גְּאֻלְךָ ה'.

* נספח לעיון זה יישלח בשבוע הבא.

כל הזכויות שמורות לשיבת הר עציון ולרב אלחנן סמט, תשע"ה
עורכת: נחמה בן אדרת

- ***** •
- בית המדרש הוירטואלי שלידי ישיבת הר עציון •
- האתר בעברית: <http://www.etzion.org.il/vbm> •
- האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org> •
- משרדי בית המדרש הוירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5 •
- דוא"ל: office@etzion.org.il •
- •